

Mis suunas liigub häälvikõpe?

Suhtumine häälvetega inimestesse, nende õpetamisse, sellesse, kui palju oleme valmis energiat kulutama halbade arengueeldustega lastele, iseloomustab kogu ühiskonna süüväärtusi. Kas me läheme välja laste maksimaalse kastitamise peale, pidades silmas, et homogeenses klassis on kergem õpetada, või püüame koolitada neid võimalikult ühtses ruumilises koosluses, nii nagu neil hiljem tuleb koos elada ja tegutseda? See on terve elufilosoofia, mis ei taandu ainult üksikute teadmiste omandamisele ega ole seega ainult õpetamise tehnoloogia küsimus. Sellest sõltub, mida meile tähendab humanism ja halastus — ja mitte ainult sõna, vaid ka tegudes. Ma ei ole häälvikõppe spetsialist ja võimalik, et väljendades utopistlikke seisukohti, kuid arvan: probleem on seda-võrd tähtis, et eksirännakud andestatakse.

Haridusplatvormis oleme sihiks seadnud kergemate häälvetega laste õpetamise üldkoolis, võiks lisada ka — tavaklassides.

Pidasime silmas, et inimene peab maast-madalast harjuma elama nende hulgas, kellega ta täiskasvanunagi koos elab, et nõrgemad, häälvetega lapsed tajusid abi ja turvalisust ja et tugevamad õpiksid halastust. Seepärast, tunnistades õpetamise sügava diferentseerimise vajadust, peame väärtaks õpilaste liigset kastitamist, homogeensete klasside absolutiseerimist ja seega ka puhtõpetuslike arengutulemuste ainutähtsustamist praeguses koolis.

Paneksin kahtluse alla häälvikõppe status quo säilitamise vajaduse, mis väljendub «Eriõpetuse programmikontseptsioonis» (NÕ, 25. 02.): «Vaimse arengu peetusega õpilastele säiliada olemasolevad taseandusklassid ja koolid». J. Kõrgesaar, defektoloogia spetsialist, on oma viimastes artiklites põhipaatooseks seadnud hoiatuse utopistlike taotluste eest. Ei veena aga põhjendused, millega ta seda teeb.

Eesti haridusplatvormi projektis lähtusime sellest, et erinevad õpilased võiksid ka ühes klassis õppida eri tasemel või tempoga. See vastab ka Soome viimase aja haridustaotlustele, nii nagu seda kirjanudusega tutvumine laseb aimata.

Esmalt vaidlustab J. Kõrgesaar heterogeense klassi põhimõtte: «Tapsustamist vajab aga üldpedagoogika väide, et heterogeenne klass on soodus nõrgematele, kes joonduvad tugevamate järgi... Praktika näitab, et heterogeensus on kasulik suhteliselt homogeenses klassis. Teisisõnu, veidi nõrgem pingutab veidi tugevamale järele, kuid vaimse arengu peetusega lapsel pole olümpiaadivõitja kõrval midagi peale hakata». Toodud tsiitaat sisaldab üpris palju põhimõttelisi probleeme, mida kalduksin lahendama vastasuunas. Esiteks, ma ei näe mingit vajadust kõigi ühetasemeliseks, mahuliseks ja -tempoliseks õppimiseks. Kooliõppimist ei käsitleks ma ka üksikeist edestada püüdva võidujooksuna. Samuti tundub mulle ebaõige lähtuda arutlustes üksnes kitsastest õpetuslikest kriteeriumidest. Kõik see kuulub seni domineerinud tööjõu ettevalmistamise, mitte aga enastreguleeriva humanistliku isiksuse kujundamise kontseptsiooni.

J. Kõrgesaar kirjutab: «Tänavu suunatakse erikoolidesse erakordselt vähe lapsi, üks naine erikoolide kadumise propaganda avalda siin oma mõju [...] Seega on veel rohkem neid, kes neljandas, viiendas, kuuendas klassis vanematele peavalu ja alaealiste asjade komisjonile tööd hakkavad pakkuma.» Kas tõesti meie üldkooli õppekorralduses ei anna midagi ümber teha ja see peavalu on nii paratamatu? Kas üldkoolist või klassist ärasaadetu (mõnikord kodu-

kohast kaugele), kes üldjuhul sugereerib end ka alaväärsemaks ja vähemväärtuslikuks, ei tee normaalsele vanemale peavalu? Kas mitmelgi juhul ei arene siit laste agressiivsus? Karta on, et oma sallimatuses õpilaste erinevuse suhtes võib üldkool isegi kaasa aidata arengupeetuse süvenemisele. Kuid see ei peaks olema paratamatu.

Muidugi, selline diskussioon vaevalt et aitab välja selgitada, keda nimelt peaks õpetama koos teistega. Arvan aga, et on suur vahe, mis suunas hakkame edasi mõtlema. Kas püüame leida maksimaalseid võimalusi eri eeldustega laste koosõpetamiseks või püüame lapsed vastavalt arengueeldustele võimalikult täpselt ära kastitada? See ei ole ainult häälvikõppe, vaid üldse õppetöö diferentseerimise probleem. Homogeenses klassis võib olla küll hea õpetada, kuid ammu on teada, et lootus niimoodi nõrgemat klassi tugevamale järjele saada enamasti luhtub. Vahed suurenevad. Sellega poleks midagi katki, kui siin ühe olulise põhjusena ei toimiks õpetaja vähene ootus nõrgemate suhtes (Rosenthali efekt) ja küllap ka tugevamate eeskujude puudumine. Homogeensete klasside idee suurim küsitavus on aga tema lähtumine kitsalt õpetuslikest kaalutlustest, traditsioonilisest õpestiilist «kõik ühel ajal ja ühepäi».

Kui palju on meil juttu olnud õpilaste iseseisvast tööst ja ikka ei võimalda ülepaisutatud, lastevõõrad õpikud, päijundu vahendite puudumine ja küllap ka õppimisprotsessi lihtsustatud mõistmine seda kasutada. Individuaalne iseseisev töö võimaldaks aga kasutada personaalseid edukriteeriume, mida praegusajal propageeritakse maailmas üsna laialdaselt. (Nii nagu kooperaatsiooni eelistatakse üldiselt võistlusele.) Kõigile võiks püstitada mingid ühtsed miinimumnõuded, ja seda tuleks hakata kiiresti tegema, mitte aga ühtsed nõuded üldse.

Analüüsides eriõpetuse programmikontseptsiooni lähtekohti, ei näe ma piisavat põhjendust süüdistusel: «...pedagoogide ja psühhiaatrite kohatine võltshumaansus (jõukohasesse klassi, kooli suunamise edasilükkamine) on tegurid, mis piiravad vähemvõimekate õpiedu tagamist». Kas õpilased, kes on välja kastitatud, teistest eraldatud, hakkavad tingimata tundma eduelamusi?

Arvan: ükski tervelt mõtleb inimene ei väida, et eriõpetus tuleks kaotada. Küll aga võiks kõne alla tulla, nii nagu J. Kõrgesaar seda isegi arvab, teatud kehaliste puuetega laste õpetamine üldkoolides ja -klassides, miks mitte ka siis teatud vaimse arengu peetusega laste, keda me praegu kõrvale suuname, õpetamine teistega koos.

Küsimus vajab põhimõttelist selgeksrääkimist, sest sellest hakkab ju sõltuma, millist õpetajat peame põhikoolile valmistama, millised peaksid olema koolimajade projektid, kuidas korraldada õppetööd jne., jne.

Arvan, et üldkoolidest väljasuunamise vähendamisele on kaasa aidanud Hagi Seini, Lastefondi, Lastekaitse Liidu jt. humanistlikest taotlustest, halastusest lähtuv tegevus. Ehk on see tingitud ka laiemast nägemisnurga omaksvõtust inimese arengu käsitlemisel.

PEETER KREITZBERG

SAMAL TEEMAL:

HARIDUSE «PERESTROIKA»
VÕI PERESTROIKA

EDASI

21. jaan., 8. veebr.,
10. ja 24. märts